

Tomáš Parma (ed.)

SAMO KAMENÍ BY HLÁSALO JEHO CHVÁLU

BISKUP KAREL Z LICHTENSTEINU-CASTELCORNA (1624–1695) A JEHO DIECÉZE

SAMO KAMENÍ BY HLÁSALO JEHO CHVÁLU

Martin Antonín Lublinský (?), Portrét olomouckého biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcorna, kolem 1680, olej, plátno, Arcibiskupství olomoucké.

SAMO KAMENÍ BY HLÁSALO JEHO CHVÁLU

Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624–1695)

a jeho diecéze

Tomáš Parma (ed.)

Samo kamení by hlásalo jeho chválu
Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu
(1624–1695) a jeho diecéze

Editor: Tomáš Parma

Autoři textů: Josef Faltičko, Jitka Jonová,
Radek Martinek, Tomáš Parma, Helena Zápalková
Překlad latinského textu: Radomír Bužek,
Tomáš Parma

Odborní recenzenti:

prof. Mgr. Ondřej Jakubec, Ph.D.
doc. PhDr. Tomáš Černušák, Ph.D.

Fotografie: Josef Faltičko, Markéta Ondrušková,
Dommuseum Salzburg (Josef Kral), Museo
Diocesano Tridentino, Muzeum umění Olomouc
(Markéta Ondrušková, Zdeněk Sodoma)

ISBN 978-80-244-6735-1 (print)

ISBN 978-80-244-6736-8 (online: iPDF)

Publikace je výstupem z projektu *Sakrální objekty: prezentace, péče a zhodnocení* (DH23P03OVV069) financovaného z Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity léta 2023 až 2030 (NAKI III), jehož řešitelem je Univerzita Palackého v Olomouci (Cyrilometodějská teologická fakulta).

© Josef Faltičko, Jitka Jonová, Radek Martinek,
Tomáš Parma, Helena Zápalková, 2025
© Univerzita Palackého v Olomouci, 2025

© Fotografie: Arcibiskupství Olomoucké,
Dommuseum Salzburg, Museo Diocesano
Tridentino, Královská kanonie premonstrátů
na Strahově, Metropolitní kapitula sv. Václava
v Olomouci, Muzeum umění Olomouc, Národní
institut lidové kultury Strážnice, Římskokatolická
farnost sv. Michala Olomouc, Římskokatolická
farnost sv. Václava Olomouc, Vědecká knihovna
v Olomouci, Zemský archiv Opava – pobočka
Olomouc, 2025

7	Úvodem
10	Karel z Lichtensteinu-Castelcorna: biskup, který z trosek znovu vybudoval olomouckou diecézi Tomáš Parma
34	Hrabata z Lichtensteinu-Castelcorna: Šlechtická rodina mezi Tyrolskem a Moravou Josef Faltičko
48	„Sláva tohoto nového domu bude větší nežli toho prvního.“ Olomoucký biskup Karel a vnitřní vybavení katedrály Radek Martinek – Helena Zápalková
70	Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcorna a olomoucká metropolitní kapitula Jitka Jonová
80	Monitorium z roku 1666 – první pastorační příručka (nejenom) pro moravský klérus Tomáš Parma
85	Monitorium sive instructio brevis, pro decanis ruralibus ac Parochis dioecesis Olomucensis Povzbuzení aneb krátké pokyny pro děkany a faráře olomoucké diecéze
124	Poznámky
130	Prameny a literatura
136	Slovníček pojmů
138	Seznam vyobrazení
140	Rejstřík
144	Summary
150	Genealogie moravské linie rodu

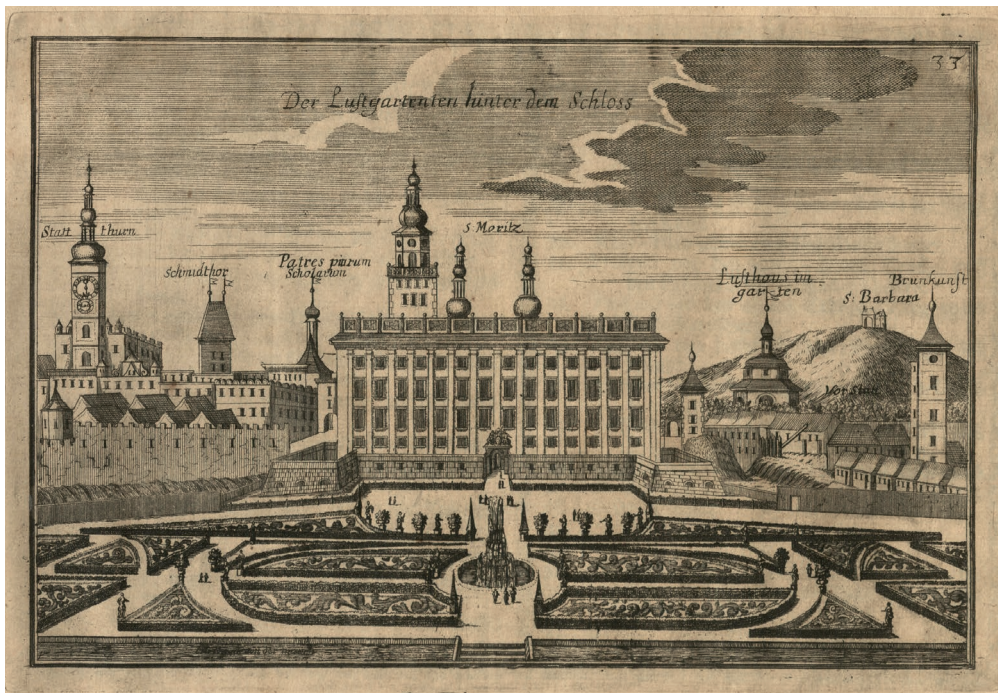

1 Johann Tschering podle Martina Antonína Lublinského, *Vera effigies* biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu, frontispis z knihy *Missæ Sanctorum*, 1693, mědiryt, papír, Arcibiskupství olomoucké.

Úvodem

V roce 2024 jsme si malou jubilejní výstavou, uspořádanou v kryptě katedrály sv. Václava v Olomouci, připoměli 400 let od narození významné postavy dějin Moravy, biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu. Pocházel z tyrolské rodiny hrabat Lichtenstein-Castelcornů, která se v generaci jeho rodičů usadila také na Moravě. Původně byl kanovníkem salcburské kapituly, stal se i kapitulním děkanem, když byl v roce 1664 zvolen olomouckým biskupem. V této funkci působil až do své smrti v roce 1695, tedy více než třicet let. Jeho dlouhý episkopát, ale i ekonomická zdatnost při správě moravských církevních statků (olomoucké biskupství bylo tehdy jediné na Moravě a v části Slezska) umožnilo tomuto aristokratickému pastýři vtisknout novou tvář olomouckému biskupství. Dobře to ukazuje citát olomouckého kněze Františka X. Richtera z počátku 19. století, který nejprve uvedl zmíněnou výstavu a je také motem této publikace: „I kdyby všichni mlčeli, samo kamení by hlásalo jeho chválu, vždyt po zničení Švédy biskupství našel jako cihlovou stavbu, a zanechal je jako vznešenou stavbu mramorovou.“

Uvedená slova se dají zcela jistě vztáhnout nejenom na srdce olomoucké diecéze, její katedrálu, jak to učinila jubilejní výstava, ale i na celou diecézi. Ve stejné linii jako výstava jde i tato publikace, která chce přístupným způsobem upozornit na uplynulé výročí i význam osobnosti jednoho z nejvýraznějších olomouckých biskupů. I když se osobnosti biskupa dostalo velké pozornosti zejména díky projektu *Za chrám, město a vlast. Olomoucký biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu uprostřed barokní Evropy*, řešenému interdisciplinárním týmem odborníků v letech 2016–2019, jehož výstupem je i obsáhlá dvousvazková kolektivní monografie, přesto stále zůstává prostor pro další bádání, a to zejména v oblasti církevního, biskupského působení biskupa Karla a jeho spolupracovníků. Právě to je téma, které je ve středu zájmu autorského kolektivu této knihy, která gravituje okolo biskupem vydané knihy *Monitorium sive Instructio brevis* (Povzbuzení aneb krátké pokyny pro diecézní děkany a faráře olomoucké diecéze), právně-pastorační příručky vydané na začátku episkopátu Lichtenstein-Castelcornu, příručky, jež ovlivnila podobu nejen moravské církve na po-

2 Justus van den Nypoort, Jahodový kopeček v Květné zahradě s pohledem na zámek a město Kroměříž, z alba *Die Fürs-Bischoffliche Olmucische Residentz-Stadt Cremsier... Lust- Blum- und Thier-Garten*, Kroměříž 1691, lept, papír, Arcibiskupství olomoucké.

3 Justus van den Nypoort, Podzámecký libosad s biskupskou rezidncí, z alba *Die Fürs-Bischoffliche Olmucische Residentz-Stadt Cremsier... Lust- Blum- und Thier-Garten*, Kroměříž 1691, lept, papír, Arcibiskupství olomoucké.

měrně dlouhou dobu. Jde totiž o soubor pokynů pro faráře olomoucké diecéze a pro děkany, kteří je jako jejich bezprostřední nadřízení měli vizitovat (kontrolovat), pokynů praktické povahy, které organizovaly každodenní život farností moravské církve jasně a podle pevných principů. Tato příručka byla následně převzata pražskou arcidiecézí, a tak měla svůj dopad i v českém prostředí.

Modelovým kostelem pro celou diecézi, vzorem prakticky dostupným každému, byla olomoucká katedrála svatého Václava. Biskup Karel se systematicky věnoval jejím opravám, vyzdobování a vybavování liturgickými předměty. Presbytář s kryptou pod ním byly dokončeny v roce 1661, krátce před Lichtensteinovým nástupem na olomoucký biskupský stolec, ale biskup měl možnost presbytář vyzdobit. Biskup se také souborem svých fundací, zejm. z let 1685 a 1690, kdy navázal část kanovnických příjmů na přítomnost při bohoslužbách v katedrálním kostele, zasadil o ukázkový průběh bohoslužeb v centru diecéze. Bohoslužby podle typů svátků navíc rozdělil na bohoslužby vyhrazené hlavním rezidenčním prelátům kapituly.

Životní příběh Karla z Lichtenstein-Castelcornu byl v mnoha ohledech určen jeho rodovým původem, který determinoval i jeho společenský vzestup a dával mu jasné mantinely. Proto je jedna z kapitol této kolektivní monografie věnována i původem tyrolskému rodu Lichtensteinů z Castelcornu. Působení této velké osobnosti na olomouckém cyrilometodějském stolci ovlivnilo směřování moravské církve i celé společnosti na poměrně dlouhou dobu. Krajina, v níž žijeme i dnes, stále nese stopy úsilí biskupa Karla o její formování a o její přetvoření v kulturní krajinu, prostoupenou sítí barokních staveb – kostelů a far, rezidencí i zámků. Jeho episkopát přitom spadal do doby, kdy se země vzpamatovávala z ran, zasazených třiceti lety válečného konfliktu, který se přes ni několikrát přehnal. Hodnocení F. X. Richtera, citované na začátku tohoto textu i v názvu knihy, mohl biskup, který zemřel 23. září 1695, určitě vztáhnout i na sebe. Dalo by se i říci, že se sebou na sklonku svého života mohl být spokojen, i když ještě neviděl plody své „práce“ a nemohl se z nich těšit. Síla jeho osobnosti, jeho koncepční myšlení i jeho budovatelské aktivity však vtiskly podobu naší církvi, naší společnosti, naší krajině a jsou v nich přítomné dodnes.

Karel z Lichtensteinu-Castelcornu: biskup, který z trosek znovu vybudoval olomouckou diecézi

Osobnost Karla z Lichtensteinu-Castelcornu je jednou z velkých osobností, které poznamenaly dějiny Moravy a celého českého soustátí. Olomoucký biskup Karel je v důsledku svých budovatelských aktivit stále přítomen v krajině naší země, protože je jedním ze spoluvůrců moravské kulturní krajiny, utvářené v době barokního vzepjetí po třicetileté válce, ale i moravské mentality a zaměření moravské duchovnosti i praxe církevního života. Při příležitosti výročí jeho úmrtí se dostává širokému čtenářskému publiku do rukou příručka, která tuto praxi ovlivnila v mnoha ohledech až dodnes. Vydání *Monitoria* z roku 1666 je také příležitostí si připomenout tohoto výjimečného preláta, jednoho z nejvýraznějších, kteří zastávali funkci olomouckého biskupa. Musíme také poznamenat, že jde o jednoho z nejdéle působících olomouckých biskupů, 31 let jeho episkopátu délkou působení překonalo pouze šest olomouckých biskupů nebo arcibiskupů.

KAREL Z LICHTENSTEINU-CASTELCORN MEZI HISTORIOGRAFÍ A LIDOVOU INTERPRETACÍ

Délka Lichtensteinova episkopátu a intenzita jeho působení spolu se zachováním jeho korespondence vytváří velmi silné specifikum pro historické vykreslení jeho osobnosti a významu i jeho interpretaci. Více než 150 kartonů biskupovy korespondence v archivních fondech olomouckého arcibiskupství, parciálně zachované v těžko čitelných konceptech, představuje náročný badatelský úkol.² Pro interpretaci osobnosti, jak na to ještě narazíme, je obtížný i samotný charakter korespondence: dokumenty se týkají staveb, objednávek uměleckých předmětů, poddanských záležitostí, hudby, vybavení zahrad, nákupu knih, dodávek železa, ustanovování farářů a jejich disciplíny, a mnoha dalších praktických záležitostí správy diecéze a jejího majetku, ale vnitřní život biskupa, jeho hluboké motivace a jeho mentální svět z tohoto materiálu můžeme rekonstruovat pouze velmi obtížně. Jen velmi málo historiků bylo proto schopno věnovat se jeho osobnosti komplexně a na vědecké úrovni, a jak ukazuje poslední monumentální publikace o něm, je zřejmě nutná týmová spo-

4 Justus van den Nypoort, Portrét biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcorna, z alba *Die Fürs-Bischofliche Olmucische Residentz-Stadt Cremosier... Lust- Blum- und Thier-Garten*, Kroměříž 1691, mezzotinta, papír, Arcibiskupství olomoucké.

lupráce kolektivu historiků, historiků umění a hudebních vědců, abychom dokázali postihnout osobnost biskupa Karla a jeho činnosti v celé jeho plasticitě.

Různé přístupy historiografie a jejich vývoj naposledy nastínila Radmila Prchal Pavličková,³ která jako počátek „formování paměti“ na biskupa vidí jeho pohřeb a soubor pohřebních homiletických projevů, následně vydaných tiskem. I když je pravdou, že zádušní obřady konané nejenom v katedrále, ale také ve farnostech celé rozsáhlé olomoucké diecéze, a záznamy o nich, popř. tiskem vydaná kázání, jsou „klíčovým okamžikem pro další podobu paměti na biskupa“,⁴ je nutné si uvědomit význam dopadu vizuální reprezentace biskupa. Jde především o biskupovy stavby: zámky, rezidence, kostely, kaple, ozdobené jeho znakem, portrétem nebo nápisy dosvědčující jeho činnost, které doslova nalezneme na celé Moravě. Tyto hmotné památky, stále přítomné v intravilánech obcí nebo ve volné krajině, představují daleko intenzivnější připomínku stavebníka než vzpomínka na liturgickou performanci nebo tištěné kázání, které bylo určeno spíše omezenému okruhu kultivovaných čtenářů.⁵ Tyto památky navíc vznikaly již za života biskupa, takže přispívaly k budování paměti o něco delší dobu.

Základním směrem historiografického bádání je přirozeně bádání církevních historiků, většinou zapojených do širšího rámce dějin olomoucké (arci)diecéze, které začíná barokními chválami Jana Jiřího Středovského na počátku 18. století a pokračuje až do dnešních dob. Tuto historiografickou linii, v níž musíme vyzdvihnout především práci Rudolfa Zuberu, a zdůraznit výjimečnost pojetí Antonína Breitenbachera, charakterizuje jako primárně oslavné, tedy rozvíjejících „památku, jak se tvořila už za Karlova života a v jeho posmrtné oslavě“.⁶ Dlužno podotknout, že oslava biskupa, který skutečně obnovil biskupství po třicetileté válce a byl spolutvůrcem barokní kultury na Moravě, nepostrádá své opodstatnění.

Druhý historiografický směr pojímá biskupa především jako mecenáše, a můžeme jej vnímat v souvislosti s tendencí o sekularizaci paměťového obrazu biskupa Karla: „zubožená diecéze“ je vnímána především jako prostor se zničenými rezidenčními a sakrálními stavbami, její „obnova“ znamená především obnovu staveb nebo jejich nové vybudování: pastorační aktivity a duchovní obnova, spojená s úsilím

o konfesní unifikaci moravského prostoru v tomto směru bádání a interpretace nehrají primární úlohu. Tak pojmá biskupovo působení již August Prokop v příslušném svazku svých dějin umění na Moravě, vydaném v roce 1904⁷ a v jeho pojetí pokračovali Antonín Breitenbacher i František Václav Peřinka. Odcírkevněné a sekularizované pojetí biskupa jako knížecího stavebníka a uměleckého mecenáše přirozeně dominovalo v době komunistické totality a umožňovalo publikovat uměnovědné nebo muzikologické⁸ studie o biskupu Karlovi. Tento sekularizovaný přístup k biskupovu mecenátu a stavitelskému úsilí v mnoha ohledech u historiků umění přirozeně přetrvává až dodnes, neboť je dán především rozsahem biskupových stavitelských a mecenášských aktivit. Početné podniky historiků umění i historiků *tout court* jakoby zabraňovaly v komplexním pohledu na biskupa Karla, i přes to, že jeho duchovní a pastorační činnost je v jeho životě i myšlenkovém světě neodmyslitelně přítomná a je úzce spojena s jeho mecenatismem, sběratelstvím i stavebními aktivitami.

Ještě je nutné si všimnout dalšího směru historiografického bádání, který klade postavu biskupa Karla do souvislosti s losinsko-šumperskými čarodějnickými procesy z let 1678–1703. Byť se nejedná o centrální téma v životě biskupa Karla, rezonuje v historiografii, a především v obecném povědomí dnešní doby velmi silně. Již od prvních studií o čarodějnických procesech na severní Moravě, spojených se jménem Christiana d'Elverta a Ferdinanda Bischofa,⁹ se v popisech příběhu objevuje také jméno biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu, spojené s tragickým osudem šumperského děkana Kryštofa Aloise Lautnera. Pokud odhlédneme od hrubých dezinterpretací, které celé čarodějnické procesy řadí do jurisdikce církve, popřípadě biskupovi přičítají ekonomický zájem na procesech nebo dokonce tvrdí, že z jejich výnosů alespoň částečně vybudoval své stavby, zbývá nám ještě pořad dost seriózních autorů. Většina vypravěčů – historiků, romanopisců (mezi nimiž vyniká Václav Kaplický) i filmových tvůrců (Otakar Vávra) – vidí roli biskupa odlišně: buď se k jeho jednání nezaujímá postoj, nebo je omlouváno, vysvětlováno tlakem okolí, popř. se tvrdí po d'Elvertově vzoru, že biskup svých rozhodnutí vydat Lautnera vyšetřování a potvrdit jeho kapitální rozsudek do smrti litoval. V současné době jsme navíc

svědky demonizace biskupovy postavy v souvislosti se záměrem města Kroměříže vybudovat mu pomník, který má být vyjádřením úcty a vděku za to, že biskup po třicetileté válce město vlastně znovu vybudoval.¹⁰ Další vlnu odporu vyvolaly nedávno vydané knihy Jaroslava Čechury,¹¹ renomovaného historika a badatele, který se do pramenné základny čarodějnických procesů ponořil zřejmě jako nikdo před ním. I když nemusíme s některými z jeho závěrů souhlasit, jeho textům nelze upřít autentický kontakt s prameny v jejich integralitě. Zprostředkování světa pramenů nás staví před uvědomění si toho, jak výrazně je náš pohled na realitu čarodějnických procesů jakožto historického fenoménu ovlivněn Kaplického románovým zpracováním nebo spíše Vávrovým filmem.¹² Jejich umělecká díla, vzniklá v určitém historickém kontextu a reagující na události své doby (v případě Vávrova filmu na monstrprocesy 50. let 20. století), ovlivňují nejenom naši percepci historické skutečnosti, ale také étos našeho hodnocení celého fenoménu. Platí to ostatně i o hodnocení role biskupa Karla, kdy na jedné straně zavíráme oči před negativními dopady jeho rozhodnutí jakožto biskupa, na straně druhé demonizujeme jeho osobu jako krvelačného pronásledovatele nevinného kněze.

Projekt aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity *Za chrám, město a vlast: Olomoucký biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu uprostřed barokní Evropy*, řešený na dvou moravských kamenných univerzitách a v olomouckém Muzeu umění v letech 2016–2019 byl rozhodujícím obratem v historiografickém bádání v oborech historie, církevních dějin a dějin umění týkající se biskupa Karla. Výzkum spočívající v soupisu a digitalizaci biskupovy korespondence v olomouckém (arci)biskupském archivu i v mnoha dalších archivech u nás i v Evropě zjednodušuje řadě badatelů přístup k pramenní základně a orientaci v nich. Výstupy z projektu, k nimž kromě monumentálních dvou svazků týkajících se osoby biskupa¹³ a míst jeho paměti¹⁴ patřily i příslušné výstavy, metodiky prezentace kulturního dědictví, mobilní aplikace, webové stránky (www.castelcorn.cz) nebo hraný dokumentární film z dílny režiséra Theodora Mojžíše, posunuly téma „Karel z Lichtensteinu-Castelcornu“ na evropskou úroveň a ukázaly jak nutnost podrobnějšího studia, tak i týmové spolupráce. Zaměření projektu bylo primárně historické a umělecko-historické, bylo však

snahou všech řešitelů, aby se postava biskupa Karla objevila v širokých interdisciplinárních průnicích. Výzkum a publikační činnost i nadále pokračuje, velmi zdařilým a úspěšným doktorským projektem byl výzkum týkající se rozboru komunikačních sítí biskupa Karla v německém prostředí,¹⁵ méně zdařilý byl pokus o charakteristiku komunikační strategie biskupa v italském, a především kuriálním prostředí.¹⁶

Smyslem tohoto textu, který má doprovodit vydání biskupovy pastorační příručky z roku 1666, je pokusit se o stručné shrnutí bádání o biskupu Karlovi na základě výsledků nedávného projektu, aby čtenář získal nejenom představu o životě a činnosti této mimořádné osobnosti, ale také dostal chuť na studium podrobnějších textů o něm.

POČÁTKY KARIÉRY KARLA Z LICHTENSTEINU-CASTELCORNNA

Karel pocházel z tyrolského šlechtického rodu Lichtenstein-Castelcornu,¹⁷ který se na Moravě usadil v předchozí generaci díky osobě jeho strýce Kryštofa Pavla (†1648),¹⁸ jenž v roce 1623 získal sňatkem panství Pernštejn a v letech 1640–1648 zastával funkci moravského zemského hejtmána. Karel se narodil 8. dubna 1623 jako druhorozený syn Filipa Rudolfa, generála, který se v roce 1622 stal zemským hejtmánem jím dobytého kladského hrabství. Karel byl jako druhorozený syn zřejmě určen pro duchovenskou kariéru, a jeho životní dráha je dobrým příkladem takové kariéry jeho doby.¹⁹ Již v roce 1637, kdy mu bylo jedenáct let, se stal kanovníkem v Salcburku, aby se mohl věnovat studiu. Studoval nejprve v Innsburku, pak v Salcburku a Ingolstadtu, zapsal se v roce 1646 v Sieně, a roku 1658 získal doktorát z obojího – tedy světského i církevního – práva na univerzitě v Ingolstadtu; studium v Římě se zatím prokázat nepodařilo, a ani není pravděpodobné. Přerušování studií bylo dáno zdravotními problémy. Doktorská promoce ovšem poukazuje na velmi důkladnou intelektuální přípravu mladého kanovníka, u šlechticů sledující duchovenskou kariéru spíše výjimečnou. V závěru studií také získal další kanonikáty: v Olomouci roku 1641 a v Pasově roku 1653. Je třeba vzít v potaz skutečnost, že nerezidenční kanonikáty nepředstavovaly příliš vysoký zdroj příjmů, kapituly v této době poskytovaly vysoké příjmy pouze kanovníkům rezidenčním, tedy skutečně pobývajícím na

5 Bartholomäus Kilian podle Burkharda Schrammanna, Karel z Lichtensteinu-Castelcorna přijímá biskupský prsten, z knihy: *Paris Gill, Infula Illustrissimo et Reverendissimo Domino Domino Carolo ex Comitibus de Liechtenstein Episcopo Olomucensi, Salcburk 1664*, mědiryt, papír, Vědecká knihovna v Olomouci.

místě. Nerezidenční kanonikáty pro studenty, kteří se na duchovenskou kariéru teprve připravovali, tedy rozhodně nestačily k pokrytí nákladů na jejich studia, a proto bylo běžnou praxí nerezidenční kanonikáty kumulovat. Kanonikát byl navíc v dobové církevně-právní praxi vnímán jako nepastorační obroč (beneficium), a proto bylo možné tato obroč kumulovat, tedy držet jich více. Nerezidenční kanonikáty navíc otevíraly možnost případného dalšího kroku kariérního postupu v podobě zvolení biskupem daného místa, byť se tohoto cíle dařilo v říšském prostoru dosáhnout zhruba pouhým 4 % kanovníků.

Stěžejním místem počátků kariéry Karla z Lichtensteinu-Castelcornu byl Salcburk. V metropolitní kapitule tohoto arcibiskupského říšského knížectví nebyl jeho rod neznámý, v kapitule již působili dva členové jeho rodiny. Mladý duchovní byl zřejmě velmi schopný, protože již v roce 1648 (tedy ve věku 25 let) se stal rezidenčním kanovníkem a v roce 1654 byl dokonce zvolen děkanem kapituly, tedy jejím předním hodnostářem, a zároveň byl jmenován prezidentem dvorské komory. V Salcburku také dne 27. března 1655 přijal kněžské svěcení,²⁰ které asi bylo u tak vysoce postaveného církevního hodnostáře nutné. Je patrné, že silnou stránkou mladého kanovníka byla administrativa, péče o hospodářství, budovy, finance arcibiskupského knížectví, a po jeho zvolení kapitulní děkanem i vedení tohoto církevního organismu. Zkušenosti, které v salcburské kapitule a při správě salcburského knížectví, které představovalo jeden z nejbohatších krajů Svaté říše římské, ale i při pohybu na aristokratickém dvoře salcburského knížete a biskupa Guidobalda z Thunu-Hohensteinu (arcibiskupem 1654–1668), následně zúročil při správě olomouckého biskupství. Můžeme také poznamenat, že v Salcbursku se Karel také mohl seznámit s realitou čarodějnických procesů, byť jejich hlavní vlna bude následovat až po jeho odchodu.

VOLBA OLOMOUCKÝM BISKUPEM A POČÁTKY JEHO PŮSOBENÍ

Na začátku roku 1664 zemřel čtrnáctiletý arcivévoda Karel Josef Habsburský, který byl v okamžiku své smrti velmistrem Řádu německých rytířů, biskupem pasovským, vratislavským a olomouckým.²¹ Právě uvolnění olomouckého biskupského stolce je v našem příběhu důležité, protože absence vhodného

arcivévody v habsburském rodu umožnila nominálně svobodnou volbu olomoucké kapituly. Patnáct kanovníků se sešlo v kapli sv. Anny vedle olomoucké katedrály dne 12. března 1664 – poté, co v předvečer podepsali všichni volební kapitulace – a jednohlasně zvolili novým biskupem právě salcburského kapitulního děkana. Ten nejprve volbu odmítl přijmout, a teprve na usilovné naléhání všech kolegů kanovníků se zvolením biskupem souhlasil. S jeho zvolením souhlasil císař Leopold, který pobýval v Řezně, a následně i papež Alexandr VII. Papežské potvrzení (konfirmace) bylo nutné k tomu, aby nově zvolený biskup mohl přijmout biskupské svěcení a ujmout se své diecéze. Při čekání na papežské potvrzovací listiny se zvolený biskup navrátil do Salcburku, aby mohl uspořádat své tamní záležitosti, protože bylo zřejmé, že salcburský kanonikát (natož funkci děkana) si nebude moci podržet. Lichtenstein o to bezprostředně po volbě usiloval, protože si byl vědom, že olomoucké biskupství je ve zuboženém stavu a že úroveň jeho života se nástupem do Olomouce výrazně sníží.

Na Moravu se zvolený biskup vrátil až v říjnu, kdy došlo k intronizační slavnosti: 27. října vyrazil tradiční průvod z Kroměříže do Olomouce, následujícího dne došlo k intronizaci. Biskupské svěcení přijal Lichtenstein-Castelcornu v neděli 2. listopadu 1664 z rukou svého světícího biskupa Jana Gobbara, jemuž asistovali dva premonstrátské opati. K nástupním rituálům patřilo také složení lenní přísahy císaři jakožto českému králi ve Vídni dne 15. dubna 1665: až poté přijal biskup sliby manů olomouckého kostela (11. srpna 1665) a následoval jeho první pobyt na zemském soudu (5. ledna 1666 v Brně) a na zemském sněmu (13. března 1665 v Brně).

HLAVNÍ SMĚRY PASTORAČNÍHO PŮSOBENÍ BISKUPA KARLA

Na počátku svého biskupského působení se biskup Karel postaral o vydání příručky pro diecézní klérus, která pod názvem *Monitorium, sive instructio brevis pro decanis ruralibus et parochis dioecesis Olomouensis* vyšla v roce 1666 v Olomouci u Víta Jindřicha Ettela. Jednalo se o zásadní a důležitý počín, který dal diecéznímu kléru do rukou vodítko, referenční příručku pro každodenní použití, o níž pojednává další část této knihy.

Současně biskup započal s reformou správní struktury diecéze, především rozdělení do děkanátů. Již v roce 1665 byl obnoven děkanát třebíčský a vznikl děkanát strážnický, do roku 1673 vzniklo dalších deset děkanátů a počet děkanátů tak vzrostl na 39 z původních 27. Děkanát byl základním komunikačním nástrojem biskupa vůči diecézi, každý děkanát průměrně spravoval 21–22 farností. Na sklonku episkopátu biskupa Karla ještě vznikly další dva děkanáty, takže jejich počet vzrostl na 41. Diecéze měla celkem 843 farností, z nichž bylo obsazeno asi 54 %, ostatní byly svěřeny některému faráři *in commendam* (v dnešní terminologii *ex currendo*). Nejvyšší správní jednotkou byla arcijáhenství, jichž bylo původně, tedy v době biskupa Jindřicha Zdíka ve 12. století, sedm, ale v 17. století byly pouze čtyři. Přehled farností v diecézi podává tzv. *Instrumentum Tengelottianum*, tedy přehled vypracovaný kapitulním notářem a asesorem Matyášem Tengelottem z Valtelliny v roce 1677.²²

DIECÉZNÍ PŘEDPISY A NEKONÁNÍ SYNOD

Ustanovení *Monitoria* byla dále doplňována dalšími předpisy, z nichž vyjmenujeme pouze některé. V roce 1671 vyšla nařízení o děkanských matrikách, které měly evidovat majetkové poměry jednotlivých farností, a byly proto uchovávané jak na děkanstvích, tak v opise na konzistoři. V roce 1682 biskup nařídil děkanům, aby faráře důsledně napomínali, a ještě téhož roku vydal nařízení o štolových poplatcích, které zůstalo v platnosti až do roku 1749. Roku 1694 vyšla nová diecézní agenda, již připravil k vydání svitavský děkan Melchior Sünn.²³

Monitorium i další diecézní předpisy, směřující ke sjednocení diecézní legislativy i praxe, měly za cíl suplovat nekonání diecézních synod. V olomoucké diecézi se na dlouhou dobu poslední synoda konala v roce 1591,²⁴ synody nebyly vítány především ze strany panovníka a šlechty. Ve svých relacích *ad limina* biskup pravidelně psal, že konání synod je nahrazeno pravidelnými děkanskými vizitacemi a používáním *Monitoria*.

Důležitou otázkou bylo pro biskupa Karla obsazování farností, kde můžeme rozlišit dvě situace: farnosti, kde byl vlastníkem patronátního práva biskup, který tak nebyl v obsazení fary ničím omezen, a farnosti, kde byl vlastníkem patronátního práva někdo jiný (šlechtic, město, kapitula, nebo klášter): zde musel biskup respektovat výběr patronátního pána, pokud se jednalo o řádného kněze, a neměl proto svobodu vybrat faráře sám. Pro biskupa představovali největší problém ve farní správě řeholníci, kteří prosazovali svou exempci, tedy vynětí z řádné pravomoci biskupa, a zároveň se často spokojovali s tím, že jim patronátní vrchnost vyplácela pouze část příjmů z beneficia. Situace byla odlišná od předchozího období, kdy např. kardinál Dietrichstein v pobělohorském období musel používat řeholní kněze ve velkém: katolických kněží nebylo dostatek, farnosti původně administrované nekatolickými duchovními neobsazené, protože jejich správci byli vykázáni ze země. Po třicetileté válce se prořídle řady katolického kléru začínají zaplňovat, a proto již administrátoři diecéze za episkopátu Leopolda Viléma Habsburského mohou dávat přednost diecézním kněžím. Biskup Karel, zjevně veden i snahou o prosazení své jurisdikce ve farnostech, byl mnohdy schopen vstupovat do ostrých konfliktů se světskými patrony i exempčními řady mužskými (maltéžští rytíři, němečtí rytíři, premonstráti, benediktini, cisterciáci) i ženskými (klarisky, cisterciacky).

KOMPETENCE VE SPORECH O DESÁTKY A PATRONÁTNÍ PRÁVA

Velkým problémem byla kompetence ve sporech o desátky a obsah patronátního práva, pro něž Ferdinand III. již v roce 1649 stanovil jako příslušný zemský soud, tedy nikoli soudy církevní. V této optice bylo patronátní právo nahlíženo jako právo majetkové, nikoli duchovní povahy. Tento typ procedurálního řešení ovšem velmi ztěžoval – ne-li takřka znemožňoval – běžným farářům vznášet žalobu proti kolátorům, protože na to neměli prostředky. I přes usilovnou snahu biskupa Lichtensteina, prosazovanou i u papežské kurie, se nepodařilo v této věci dosáhnout změny, a proto v roce 1684 rozhodl o tom, že z kněžské pokladny bude placen zvláštní advokát.

6 Biskupský palác v Olomouci, od roku 1777 palác arcibiskupský, Giovanni Pietro Tencalla, 1666–1672, přestavba 1905.

V otázkách patronátního práva navíc biskup měl na šlechtu silný nátlakový prostředek: mohl prohlásit, že patronátní právo patří jemu, protože v předbřlohorské době bylo původním vlastníkem panství opakovaně zneužíváno k ustanovení biskupem nepotvrzeného duchovního, a tudíž vlastně spadlo na biskupa. Pak se na zemský soud musela obrátit vrchnost, a spor se protahoval, přičemž by neobsazení fary mohlo být důvodem nespokojenosti poddaných a jejich případného zběhnutí na jiné panství.

SVOBODA UZAVÍRÁNÍ MANŽELSTVÍ A TRIDENTSKÝ DEKRET TAMETSI

Snižování počtu poddaných na panství bylo příčinou dalšího nešvaru, s nímž biskup marně bojoval, a sice snaze nepropouštět poddané mimo panství, když chtěli uzavřít sňatek. Vrchnostenské povolení sice nebylo podmínkou platnosti sňatku, ale uzavření sňatku bez něj mohlo být trestáno, nebo mohlo být manželům zabraňováno ve společném soužití. Vrchnosti také nerady povolovaly sňatky mezi chudými poddanými, aby nerostla vrstva vesnické chudiny. Pro biskupa to znamenalo porušení svobody uzavírání manželství, a navíc to mohlo vést k nárůstu počtu nemanželských dětí, pokud byl sňatek uzavírán po zásnubách a v situaci, kdy již dítě bylo na cestě.

V oblasti manželství se biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu postaral o definitivní zavedení tridentského dekretu *Tametsi*, který ustanovoval jako jedině platné manželství takové, které bylo uzavřeno před knězem a dvěma svědky, po řádných ohláškách. Tento dekret ovšem obsahoval další ustanovení o jeho platnosti: vstupoval v platnost v té farnosti, ve které byl slavnostně vyhlášen farářem a vysvětlén věřícím. V olomoucké diecézi to poprvé nařídil biskup Dietrichstein v roce 1632, a nařízení bylo opakováno ještě v letech 1635 a 1653. Biskup Karel to nařídil jak v *Monitoriu* z roku 1666, tak i zvláštním dekretem z roku 1674. Vzhledem k tomu, že se jedná o poslední nařízení v diecézi, můžeme po tomto datu považovat příslušný tridentský dekret za platný v celé diecézi.²⁵

REKATOLIZACE MORAVY

Leitmotivem biskupových snah, jak je popisuje i ve svých relacích *ad limina*,²⁶ je ovšem snaha o náboženské sjednocení prostoru diecéze, tedy rekatolizační snahy. Jejich realizátory byly především panovnícké a zemské instituce, popř. majitelé jednotlivých panství. Stavovské krajské komise, zřízené již roku 1651, mely vizitovat farnosti, ale jejich činnost nebyla příliš účinná. Také vrchnosti ve snaze zabránit zbíhání poddaných nad jejich případnou nekatolickou konfesijní orientací přivíraly oči. Rozhodujícím faktorem byly proto zejména misie, realizované především jezuiti, ale i kapucíny a piaristy. Biskup tyto misie sám financoval, a směřoval je především na Rýmařovsko, na panství šternberské (které bylo v držení nekatolické vrchnosti) a do dvou slezských vévodství, opavského a krnovského. Pravidelně také uvádí počet nově konvertovaných ke katolické víře. Tento důraz na čistotu víry a konfesijní sjednocení diecéze je zřejmě jedním z důvodů relativně striktního biskupova postoje vůči kněžím obviněným z čarodějnictví, jak ještě uvidíme.

OBNOVA SÍŤE BISKUPSKÝCH REZIDENCÍ

Takřka bezprostředně po svém zvolení a nástupu do funkce začíná energický čerstvý čtyřicátník, v církevní administrativě zbrhlý a zkušený, velmi energicky spravovat svou diecézi, stále se ještě vzpomínající z hrůz třicetileté války. Můžeme si nejprve všimnout biskupské rezidenční sítě, která se nacházela v neutěšeném stavu.

KROMĚŘÍŽ

V centru této sítě stojí hlavní venkovská rezidence v Kroměříži,²⁷ která je nejenom centrem systému biskupských panství a sídlem jejich ústřední administrativy, ale také hlavním místem konání manských sněmů a soudů, sídlem mincovny, knihovny, hlavním úložištěm a prezentačním místem sbírek, sídlem biskupské kapely, kulturně vzdělávacím centrem se souborem piaristických institucí i místem, kde působí kolegiátní kapitula při kostele sv. Mořice. Biskup nejprve nechal v letech 1664–1668 přestavět a opravit původní renesančně přestavěný pozdně gotický hrad pro potřeby přebývání svého i svého dvora a umís-

tění biskupských administrativních orgánů. Až v letech 1687–1698 došlo k radikální přestavbě celku zámeckých budov podle plánů Giovanniho Pietra Tencally, který zřejmě vycházel z předchozích návrhů Filiberta Luccheseho. To již bylo v době, kdy biskup Karel v zásadě trvale rezidoval v Kroměříži, a znamenalo to, že musel spolu se svým dvorem bydlet v biskupských a kapitulních domech na nedalekém kroměřížském náměstí,²⁸ kde také zemřel ještě před dokončením stavby svého zámku.

K hlavní rezidenci ovšem náležel také zámecký park, vzdálenější „libosad“ známý jaké Květná zahrada,²⁹ soubor biskupských domů ve městě a v závěru biskupova života také soubor piaristických staveb.³⁰ Tak biskupova činnost vtiskla nesmazatelnou pečeť jeho vlastnímu rezidenčnímu městu. Zároveň můžeme právě v případě Kroměříže zřetelně rozpoznat salcburský vzor pro budování rezidence říšského biskupa, za nějž se Lichtenstein-Castelcorno považoval.³¹

OLOMOUC

Druhou zásadní rezidencí byl olomoucký biskupský palác, neboť královské město Olomouc bylo vlastním sídlem biskupství, nacházela se zde katedrála,³² kde biskup na největší svátky církevního liturgického roku slavil bohoslužby: obvykle o Vánocích a Velikonocích, ale také o Letnicích, na Boží Tělo, o svátku Nanebevzetí Panny Marie (15. srpna), Narození Panny Marie (8. září) nebo na sv. Václava, hlavního patrona diecéze a katedrály (28. září). Proto i palác začal být ihned po biskupově zvolení opravován a dostavován. Jeho funkci dokládá mj. portrétní galerie olomouckých biskupů, která se v budově paláce nacházela a byla jasnou vizuální proklamací kontinuity biskupského úřadu a jeho prestiže v dějinách.³³

7 Arcibiskupský zámek v Kroměříži, východní křídlo, Giovanni Pietro Tencalla, 1686–1698, úpravy v 18. a 19. století.

BRNO

Charakter druhé městské rezidence, biskupského dvora v Brně, byl odlišný, protože v tomto centru Moravy biskup sídlil v době konání vrcholných politických událostí, jimiž bylo konání zemských sněmů a zemských soudů. Stavbu palácového typu nechal biskup, který byl pravidelným účastníkem zemských sněmů a soudů, upravovat již od okamžiku svého nástupu, zřejmě na ni dohlížel brněnský stavitel Jan Křtitel Erna.³⁴

VYŠKOV

Význam biskupského Vyškova a jeho zámku spočíval v jeho geografické poloze, protože představoval komunikační uzel mezi Olomoucí, Kroměříží a Brnem. Biskup a jeho dvůr tak mohli při cestování

mezi těmito městy, vzdálenými mezi sebou dva dny cesty kočárem, využít Vyškov jako místo přespání. Navíc přes Vyškov vedla hlavní severojižní spojnice mezi Dolními Rakousy a Slezskem či Polskem, takže tamní rezidence představila další příležitost prezentace biskupa před častými návštěvníky. Asi nejvýraznějším příkladem je cesta císařovny-vdovy Eleonory s jejími dvěma dcerami, arcivévodkyněmi Eleonorou Marií a Marií Annou Josefou v roce 1670, kdy jejich dvůr přespal také ve Vyškově, který k tomu musel být upraven. Také v této rezidenci biskup nejenom rozšířil vlastní zámek, ale dal upravit i malou zahradu, další domy ve městě i tamní kostel s nově vybudovanou kaplí sv. Otýlie.³⁵

8 Biskupský hrad Mírov, celkový pohled od severozápadu, přestavěný v 19. století na věznici.

MÍROV

„Letní byt“ ve stinných lesích Zábřezska, hrad na Mírově, který jako lovecké a pevnostní sídlo nahradil biskupem původně navštěvované Hukvaldy, byl biskupem také upravován a přestavován.³⁶ Tamní zbrojnice byla budována jako kolekce, v níž zejména výrazná přítomnost osmanských zbraní (re)prezentovala biskupa jako křesťanského rytíře a vojevůdce, a díky ní můžeme spolu s V. Prchalem Mírov označit jako „moravský Hohensalzburg“.³⁷

DALŠÍ STAVBY NA BISKUPSKÝCH PANSTVÍCH

Kromě těchto sídel měla svá centrální sídla i další biskupská panství: Chrlice, Kelč, Hukvaldy či Chropyně. Pro biskupa se nejednalo o objekty rezidenční povahy, neměly tedy primárně rezidenční funkci, přesto však i tyto objekty procházely většími nebo menšími úpravami, stejně jako menší hospodářské stavby na všech biskupských panstvích.³⁸

V zásadě je možné konstatovat, že po nástupu biskupa Karla do jeho biskupského úřadu se všechna důležitá i méně důležitá biskupská sídla změnila ve staveniště: některá z nich byla upravena poměrně rychle, významnější prvky rezidenční sítě procházely takřka kontinuální přeměnou, což platí především o Kroměříži, kde můžeme o biskupovi bez nadsázky mluvit jako o druhém zakladateli města. Množství staveb bylo zcela jistě umožněno také ekonomickou stabilizací po třicetileté válce, danou i demografickým nárůstem počtu poddaných a obecným zvýšením poddanských povinností v tomto období.

BISKUP KAREL A ČARODĚJNICKÉ PROCESY

V průběhu celého episkopátu Karla z Lichtensteinu-Castelcornu můžeme být svědky značné obavy před pronikáním hereze do řad katolického kléru i snahu o vymýcení pověr mezi obecným lidem. Zatímco lidová pověra je fenoménem, který křesťanský klérus v Evropě zná, dokáže s ním nažívat a dokonce jej i využívat k posílení evangelizace svěřeného lidu, heterodoxie uvnitř samotného kléru představuje problém daleko zásadnější. Morální poklesky příslušníků

kněžské vrstvy jsou známy, církevní administrativa je umí řešit³⁹ a nepředstavují nikterak závažný problém, odchylka od pravé víry je jen něčím těžko představitelným a tolerovatelným. A právě tato obava zřejmě stojí i za často diskutovaným postojem biskupa Karla v jiném případě, jímž jsou čarodějnické procesy na Losinsku a Šumpersku. Biskupa se nejprve netýkaly, byly záležitostí majitelů panství, kteří v roce 1678 ve Velkých Losinách ustanovili vrchnostenský inkviziční tribunál vedený Heinrichem Franzem Bobligem z Edelstadtu.⁴⁰ Ten ovšem při výsleších začal systematicky shromažďovat údaje o možných účastnících čarodějnické pověry v nedalekém Šumperku, jehož obyvatelé byli jako případní vyslychaní zajímaví i z ekonomického hlediska.

V zápisech o výsleších se velmi záhy začínají objevovat i jména dvou kněží, šumperského děkana Kryštofa Aloise Lautnera a rýmařovského děkana Jana Františka Bapsta, a tak po konzultaci pražského apelačního soudu se inkvizitor obrátil na olomouckého biskupa Karla, do jehož jurisdikce oba kněží spadali. V případě Bapsta, jehož obvinění nebyla souhlasná, biskup odmítl tohoto kněze Bobligovi vydat; Bapst se v roce 1686 po Lautnerově upálení zachránil před možným obviněním útekem, a stal se farářem v Drnholci.⁴¹ Proti Lautnerovi byla ovšem svědectví početnější, a tak biskup ustanovil již 24. srpna 1680 vyšetřovací komisi, již předsedal mohelnický děkan dr. Jiří Vojtěch Winckler, který byl mj. Lautnerovým spolužákem ze studií, a byla dále složena z biskupova ceremoniáře Petra Reharmonda, jeho sekretáře Eliáše Isidora Schmidta a inkvizitora Bobliga z Edelstadtu, jediného laického člena tohoto kolegia. Wincklera v roce 1685 nahradil Jiří Bernard Meyer. K ustanovení komise došlo několik dní po zatčení děkana Lautnera. Záhy došlo k zajímavému pokusu o Lautnerovo osvobození ze strany místních duchovních: faráři Tomáš König z Losin, Eusebius Leander Schmidt ze Sobotína a rapotínský kaplan Jiří Antonín Lachnit již 9. září 1680 osvědčili, že čtyři usvědčené čarodějnice doznaly před popravou, že z čarodějnickví při výsleších útrpným právem falešně obvinily tři kněze: Lautnera, Bapsta a rapotínského faráře Tomáše Sartoria. Lautnerův případ toto svědectví sice neovlivnilo, ale zřejmě zabránilo zatčení Bapsta a Sartoria, který ostatně krátce poté zemřel. Fakticky se jedinou obětí čarodějnických procesů z kněžských řad stal právě děkan Lautner, i když novější literatura

9 Johann Christoph Sartorius podle Jana Jiřího Heinsche, Oslava biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu, frontispis z knihy: Amandus Hermann, *Tractatus Theologici*, Kolín nad Rýnem 1690, mědiryt, papír, Arcibiskupství olomoucké.

v rozporu s obecně zakořeněnými představami formovanými Vávrovým filmovým zpracováním výrazně umenšuje podíl inkvizitora Bobliga na Lautnerově výslechu, procesu i odsouzení.⁴² K necelé stovce obětí losinsko-šumperského pronásledování čarodějnic se kněz Kryštof Alois Lautner připojil 18. září 1685, kdy byl v Mohelnici olomouckým světícím biskupem Breunerem degradován z kněžského stavu a následně upálen. Stalo se tak poté, co biskupská komise vynesla 1. září 1685 rozsudek a 8. září jej biskup Karel potvrdil.⁴³ Víme také, že krátce po Lautnerově smrti se asi třetina jeho bohaté knižní pozůstalosti (bezprostředně po jeho smrti bylo evidováno celkem 364 knih) dostala do biskupovy knihovny, kde se nachází dodnes.⁴⁴

Dnešní diskurz se výrazně zabývá otázkou podílu biskupa Lichtenstein-Castelcorna na Lautnerově procesu a odsouzení. Nemáme žádné biskupovo vyjádření k tématu, které by umožňovalo charakterizovat jeho percepci fenoménu čarodějnictví, jeho vnitřní stanovisko, mentální uchopení problému. Nezbyvá, než se uchýlit k celkové charakteristice jeho osoby a jeho doby. Jak si všimla R. Prchal Pavlíčková, biskup Karel vyrůstal a žil v prostředí, v němž čarodějnické procesy nebyly ničím neobvyklým, a v Salcburku, který byl místem jeho formace a dozrávání, probíhaly procesy proti čarodějnicím ve stejné době také. Mohli bychom uvažovat o vlivu biskupova okolí: jeho sekretář Eliáš Schmidt, bratr sobotínského faráře Eusebia Schmidta (který vlastně čarodějnické procesy na losinském panství vyvolal), udržoval s Bobligem korespondenci, v níž jej nazýval svým otcem. Mohli bychom – jako Karen Lambrecht – klást hon na čarodějnice do vzdálené souvislosti s rekatolizačním úsilím na Moravě, nebo je šířeji zapojit do procesu sociální disciplinace obyvatelstva jako jednu z jeho významných represivních komponent, nebo si vybrat i jiné z interpretačních schémat, kterých bylo vypracováno nemálo.⁴⁵ V souvislosti s biskupem Karlem se nám však nabízí i kontext strachu z hereze v prostředí moravského kléru: čarodějnictví je v této době ještě stále chápáno jako apostaze, odpadnutí od křesťanské víry, a jako příklon k herezi. Je možné, že právě tento důvod byl jedním z těch, které biskupa Karla vedly souhlasu s upálením kněze Lautnera; možná měl tento případ (v prostředí kléru jediný) zvednutým prstem varující všechny moravské kněze, že je zapotřebí zachovávat církevní disciplínu. Při součas-

ném stavu znalosti pramenů ovšem toto tázání se po možných biskupových motivacích zůstává v čistě spekulativní rovině. Je také zajímavé, že o čarodějnických procesech a odsouzení kněze nenalezneme v jinak podrobných zprávách *ad limina* žádnou zmínku. Svědčí to mj. i o tom, že biskup Karel i olomoucká konzistoř si byli vědomi, že v papežském Římě by již tyto snahy nebyly přijaty s pochopením.⁴⁶

BISKUP KAREL JAKO MECENÁŠ

Mecenát biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcorna je, jak již bylo řečeno, jedním z hlavních témat historického diskurzu týkající se jeho osoby. Biskup, vystupující jako jeden z významných aristokratů v habsburské monarchii, vybavený knížecím titulem a nárokuje si alespoň verbálně postavení říšského knížete, tedy bezprostředně závislejícím pouze na císaři, vystupuje jako představitel vysoké aristokratické kultury. Jeho společenská prestiž odpovídající postavení ve společenské stratigrafii jej vede k vytváření uměleckých sbírek, a k zadávání uměleckých děl v pozici objednavatele, ale zároveň postupně rozvíjí, tříbí a kultivuje jeho vlastní umělecký vkus. Karel tak krácel ve stopách svého biskupského předchůdce, arcivévody Leopolda Viléma, který – jak známo – byl jedním z velkých střeoevropských sběratelů své doby.⁴⁷

Mecenáš jako objednavatel i jako sběratel⁴⁸ kultivoval svůj vkus nejenom v kontaktu se sbírkovými předměty, ale také se skupinou, kterou Jiří Kroupa definoval jako „estetické společenství“ okolo biskupa. Centrální postavou představoval císařský architekt Giovanni Pietro Tencalla,⁴⁹ který se s biskupem seznámil po smrti svého mentora a společníka Filiberta Luccheseho zřejmě již v roce 1667, kdy začal působit nejprve jako posmrtný dokončovatel Luccheseho projektů a posléze jako samostatný tvůrce. Již Václav Richter poukazoval na to, že za Tencallovou silnou přítomností v moravském prostředí, zejm. jakožto architekta tolika moravských klášterů, stál zřejmě vliv biskupa Karla, který s ním ostatně udržoval i poměrně četnou korespondenci.

Další velkou postavou neformálního společenstva kultivovaných poradců a společníků je augustinánský malíř a kreslíř Martin Antonín Lublinský, „šedá eminence“ filosoficko-teologických konceptů

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Samo kamení by hlásalo jeho chválu. Biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624–1695) a jeho diecéze.

Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.